

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeleelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@bua.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Het legaat van Maurizio Andolfi

Het Assisi Manifest

Greet Splingaer & Bruno Hillewaere

Tijdens de zomer van 2023 kon eindelijk het langverwachte internationale congres voor familietherapie, georganiseerd door professor Maurizio Andolfi en de Accademia di Psicoterapia della Famiglia in Assisi, Italië, doorgaan.

Het plan van Andolfi was om dit congres te organiseren ter gelegenheid van zijn tachtigste verjaardag. De COVID-19-pandemie gooide echter roet in het eten en zorgde voor uitstel. Gelukkig hielden de plannen stand en wist het congres systemisch geïnspireerde hulpverleners van diverse pluimage van over de hele wereld te motiveren naar Assisi te komen. Onder de vele deelnemers waren heel wat Nederlanders en Belgen. Maurizio Andolfi is dan ook een bekende familietherapeut, die velen in de lage landen wist te inspireren met onder meer zijn live consulten. Voor wie zijn werk nog niet zo goed kent, verwijzen we graag naar de bijdrage *Leven en werk in het drie generatiehuis – een interview met Andolfi* dat in 2019 in dit tijdschrift verscheen (Splingaer & Hillewaere, 2019). Voorafgaand aan het congres vatte Andolfi reeds het plan op om de krachtlijnen van het congres samen te brengen in een *manifesto*, een korte en krachtige tekst die de belangrijkste ontwikkelingen, bevindingen en aanbevelingen, zoals uitgewerkt in het congres, kon bundelen en wereldwijd laten circuleren.

Het congres was een succes. Er waren om en nabij duizend deelnemers en het geheel werd afgesloten met een gezellig en verbindend tuinfeest: een passend ritueel. Rituelen hebben een belangrijke plaats bij ervaringsgerichte familietherapeuten en systeemtherapeuten. Een ritueel werkt immers ondersteunend, het markeert en geeft vorm aan overgangen en belangrijke levensmomenten.

Een manifest kan ook zoiets zijn. Je kunt het ter hand nemen (*manus* in het Latijn) en het geeft uitdrukking aan wat belangrijk is voor de groep die zich ermee verbindt. Door middel van dit manifest wil Andolfi de origine en de bestaansgrond van de systeemtherapie doorgeven aan de vol-

gende generatie. We zijn dan ook dankbaar en hoopvol dat we dit manifest langs deze weg op onze beurt aan de lezers van dit tijdschrift kunnen doorgeven en hopen dat het van hand tot hand kan gaan.

De laatste jaren, en zeker sinds zijn verhuis naar Australië, is Andolfi heel actief in het doorgeven van zijn legaat binnen de wereld van de familietherapie. Hij leverde een aantal boeken af die hij zelf beschouwt als essentieel in zijn gedachtegoed, zoals: *The gift of truth – The inner journey of the therapist* (Andolfi, 2022) en *Multi-generational family therapy – Tools and resources for the therapist* (Andolfi, 2017). Hij maakte verschillende didactische video's (APF, z.d.) en bleef actief in het verzorgen van live supervisie en consultaties over de hele wereld. De organisatie van het congres was een hoogtepunt in het feestelijk presenteren van zijn legaat en zijn manier om vorm te geven aan het levens- en ontwikkelingsthema dat nu belangrijk is voor hem: *finishing well!*

Binnen dit legaat merken we dat Andolfi nadrukkelijk teruggaat naar de basis van het systemisch werk. Hij maakt verbinding met wat in de beginjaren de Family Therapy Movement genoemd werd. Hierbij staat in het begrip 'familietherapie' voor hem de term 'familie' meer centraal dan de term 'therapie'. Niet het therapeutisch model, maar de familie of het systeem en haar leefomgeving is waar we het accent op dienen te leggen in ons denken en handelen. Binnen de westerse wereld dreigt deze manier van denken en werken in de verdrukking te komen.

Er wordt momenteel meer en meer ingezet op kortdurende, protocolaire en meestal individugeoriënteerde hulp. Er is geen tijd en geld om het proces te gaan, in te zetten op de context en ruimte te maken voor het transgenerationale verhaal. Dat is voor Andolfi, zoals we hem kennen, een grote zorg. En tegelijk is voor iemand als Andolfi elke zorg ook een uitdaging om het anders te doen. Hij moedigt therapeuten en hulpverleners aan om verder te kijken dan hun therapieruimte en stelt ons daarbij voor een sociaal-maatschappelijke opdracht. Hoe kan familietherapie en systeemtherapeutisch denken meer een rol gaan spelen? Hoe kan het zowel ruimte vinden in het concrete leven van kinderen, gezinnen en systemen (in buurtwerking, scholen, opvanghuizen enzovoort), als invloed krijgen in de maatschappelijke besluitvorming en visie op passende hulp?

Verder heeft hij zowel de zorg als de wens dat we ons als systeemtherapeutische gemeenschap meer kunnen verbinden met elkaar, over de grenzen heen. De systeemtherapie in bepaalde landen in Oost-Europa, Azië en Zuid-Amerika kent een belangrijke opgang. Verscheidene bijdragen op het Assisicongres getuigden hiervan. Er is meer en meer interesse in het systemisch gedachtegoed, er worden boeiende initiatieven genomen en onderzoek gedaan. Hoe kunnen we de nieuwe energie, de creati-

viteit en bevlogenheid van deze nieuwkomers omarmen en er ons door laten inspireren? En hoe kunnen we elkaar ook ondersteunen in de lastige weg die we te gaan hebben?

Het schrijven aan het Manifesto was daar alleszins een mooi voorbeeld van. Andolfi stelde een groep van twaalf systeemtherapeuten van over de hele wereld samen. Een beetje zoals de twaalf apostelen. Na afloop van het congres en het daaropvolgende metapRACTICUM in Gubbio, kwamen de leden van deze Faculty (waartoe ook Greet Splingaer behoort) een aantal keren online samen om de krijtlijnen van het Manifesto te bespreken en uiteindelijk uit te schrijven.

De eerste bijeenkomst vond plaats enkele dagen na de aanval van Hamas in Israël en de dreigende oorlog in Gaza. We waren allen aangeslagen door dit bericht. In onze groep van twaalf zat zowel een Israëli als een Palestijn. Het was zoeken hoe we samen in gesprek konden gaan. Hoe konden we stilstaan bij de overweldiging, de boosheid, het verdriet, de diepe angst die het gebeuren had opgeroepen in hun regio maar ook bij ieder van ons? Hoe konden we samen het risico op polarisering overstijgen en komen tot een verbindende dialoog? Het was bijzonder om mee te maken hoe, door het beluisteren van de unieke verhalen, door ieders stem een plaats te geven en te delen wat het met ons deed, er ruimte kwam voor verbinding en we samen op zoek gingen naar hoop, kracht en mogelijkheden.

Het was een opdracht te balanceren tussen de meer activistische stemmen, die opriepen tot verzet en politieke acties, en de eerder reflectieve stemmen. In de dialoog werd duidelijk hoe ieder van ons sprak vanuit zijn eigen sociaal-politieke ervaringen en geschiedenis. Voeling nemen met ieders context en achterliggende verhaal zorgde ervoor dat we konden wegblijven uit polarisering en samen, in connectie, de onmacht konden dragen en mogelijkheden konden onderzoeken. Op deze manier is het Manifesto gekleurd door de levendige ervaringen van de groep die het uitschreef.

Wij laten het Manifesto nu graag over aan jullie als lezers en zijn benieuwd hoe het de Nederlandse en Vlaamse systemisch geïnspireerde hulpverleners kan beroeren. Hoe het ons kan helpen in verbinding te komen met het bredere netwerk van de Family Therapy Movement. En hoe het kan leiden tot reflectieve actie. We hopen dat het jullie kan blijven inspireren, dat je het ter hand kunt nemen om nog eens te herlezen. En dat het je ook uitnodigt om samen met anderen verder vorm te geven aan ons mooie, boeiende en verbindende vak.

Het Assisi Manifest

Maurizio Andolfi en de Internationale faculteit

Voorwoord In juli 2023 kwamen meer dan duizend therapeuten uit minstens vijftig landen van iedere therapeutische richting bijeen in Assisi (Italië), om de kracht en invloed van gezinstherapie te vieren en ideeën uit te wisselen. Deze conferentie heette: 'Family therapy - The road that connects individual and social resources'.

De conferentie was een initiatief van de Accademia di Psicoterapia della Famiglia in Rome en werd gesponsord door de American Association of Marital and Family Therapy (AAMFT), de Australian Association of Family Therapy (AAFT), de European Family Therapy Association (EFTA) en de World Association of Social Psychiatry (WASP).

Hoewel er drie officiële talen gesproken werden - Engels, Italiaans en Frans - waren er veel verschillende talen te horen onder de enthousiaste deelnemers, wat getuigt van de wereldwijde aantrekkingskracht en invloed van deze conferentie. Dit manifest is een uitvloeisel van die bijeenkomst en van de ideeën die de vele deelnemers deelden over wat van cruciaal belang is in hun werk met gezinnen, samengevat door een internationale faculteit van leidende gezinstherapeuten.

Geschiedenis De gezinstherapie ontwikkelde zich zeventig jaar geleden in de Verenigde Staten als nieuwe behandelwijze binnen de geestelijke gezondheidszorg en verspreidde zich over de hele wereld. Zij was revolutionair, geheel anders dan de toentertijd heersende behandelmethoden die zich vooral richtten op de intrapsychische dynamiek. Het verleggen van de focus van individuele stoornissen en klachten naar het betrekken van het gezin en de gemeenschap was niet alleen een andere benadering. Het was een politieke omslag die de 'geïdentificeerde patiënt' een context gaf en de therapeutische krachten binnen de familie en hun sociale omgeving benadrukte. Lange tijd identificeerden therapeuten over de hele wereld zichzelf als deel van de beweging voor familietherapie, als behorend tot een grote gemeenschap van professionals.

Nieuwe uitdagingen Behandeling in de geestelijke gezondheidszorg is in vele landen een gestandaardiseerde en gebruikelijke praktijk geworden en de diagnostische taal van de *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (DSM) is inmiddels in ons dagelijks taalgebruik geïnfiltreerd. Echter, het te veel leunen op ziekenhuisopnames en het veelvuldig gebruik - en van tijd tot tijd misbruik - van diagnoses en medicatie is toegenomen in de zoektocht naar snelle en goedkope oplossingen. Zowel

de druk op de financiering van de geestelijke gezondheidszorg als de wereldwijde toename van narcistisch individualisme ten koste van relationele verbondenheid, speelt daarbij een rol. Een enorme uitdaging is het uiteenvallen van gezinnen, verergerd door economische crises. Wreedheden, oorlogen over de gehele wereld, ontheemding en gedwongen migratie, genderongelijkheid, ongelijke verdeling van rijkdom en de klimaatverandering stellen het welzijn van gezinnen en uiteindelijk ook van het individu zwaar op de proef.

Met dit Assisi Manifest willen wij het belang vooropstellen van het erkennen en herstellen van de onderlinge verbondenheid van individuen, families, gemeenschappen en de samenleving. Gezinstherapie is een middel om veerkracht en heling van mensen te bevorderen. Met de nieuwe perspectieven en het enthousiasme van de jongere generaties van familietherapeuten, de opkomende beweging van gezinstherapeuten in Azië, Latijns-Amerika, Afrika en Oost-Europa, samen met de lessen die we uit onze geschiedenis hebben getrokken, blijven wij zoeken naar nieuwe wegen om gezinnen en samenlevingen, hun culturele waarden en hulpbronnen te begrijpen en nieuw leven in te blazen.

We moeten luisteren naar kinderen en jongeren We maken ons grote zorgen over de dramatische toename van psychische problemen bij adolescenten sinds het begin van de COVID-19-pandemie. Tieners lopen meer risico in een gefragmenteerde en vergiftigde samenleving, waar het uiteenvallen van gezinnen, alleenstaand ouderschap en afwezige vaders of moeders normaal zijn geworden. Onopgeloste ouderschapskwetsies, intergenerationele conflicten en marginalisering, samen met de verwoestende invloed van sociale media, schaden de gezonde ontwikkeling van jongeren. Dit resulteert in een verscheidenheid aan symptomen en stoornissen, die dreigen te veranderen in hardnekkige en universele kenmerken. Toch worden de stemmen van kinderen en jongeren niet gehoord, vooral niet in therapeutische contexten, waar ze afwezig zijn of geweerd worden uit de therapieruimte. Het is niet juist om kinderen te zien als individuele probleemdragers of als geïsoleerde slachtoffers van misbruik. Ze hebben een stem die gehoord moet worden en een relationeel vermogen dat in de therapie gebruikt kan worden om gezinnen te helpen gezonder te gaan functioneren.

Met dit manifest stellen we dat het essentieel is om zonder vooroordelen of labels te luisteren naar de stem van kinderen en jongeren. Zij spreken zowel voor zichzelf als voor hun familie. Soms klinkt hun stem arrogant, bizar, boos of provocerend. Vaak blijkt het een wanhopige schreeuw om liefde en zorg. We zullen moeten proberen, zonder meteen psychiatrisch te categoriseren en symptomen te duiden, hun

behoeften en beperkingen te begrijpen in hun relationele context. We dienen dit te doen zonder hun ouders de schuld te geven. Erkenning en begrip voor de overbelaste ouders die de moeilijke omstandigheden niet alleen aankunnen, helpt hen, hun kinderen en de therapeut. We weten van uitgebreid onderzoek dat gezinstherapie werkt en dat het een effectieve evidence-based therapievorm is voor kinderen en jongeren uit elke cultuur.

Echtparen in crisis en scheiding Partnerrelatieproblematieken zijn complex en veelzijdig. Ze omvatten een grote variatie aan thema's die de stabiliteit en harmonie van alle relaties op de proef stellen. Deze crises worden meestal gezien als een persoonlijke strijd, maar zijn zowel een symptoom van als een reden voor problemen in grotere familiesystemen. Partnercrises, zeker bij een scheiding, roepen altijd emotionele reacties op bij alle betrokkenen. Het grotere gezinssysteem, vooral kinderen en zelfs vrienden, ervaren de emotionele bijwerkingen van crises van een echtpaar. Vaak nemen ze zorgtaken op zich of raken ze verstrikt in huwelijksconflicten. Dit manifest erkent de samenhang van echtparen crises (ook die van hetzelfde geslacht of niet-traditionele gezinseenheden) met de uitgebreidere familiestructuur en biedt een pad van veerkracht en herstel binnen de familie. De multigenerationele benadering vormt een belangrijke component in dit werk.

Verlies, trauma en weerbaarheid De dood is een onontkoombare conditie van ons bestaan. Sterven en lijden verlopen op verschillende manieren, afhankelijk van onze culturele tradities, religies en spirituele opvattingen. Het indelen van rouw als gezond of pathologisch, gebaseerd op verouderde op het individu gerichte, tijdsgebonden en lineaire stadia van rouw, is achterhaald en beperkend.

Als gezinstherapeuten kunnen we relationele processen faciliteren die gezinnen versterken en het omgaan met verwachte levensgebeurtenissen vergemakkelijken, evenals traumatische verliezen die verband houden met het geweld, de oorlogen en de gedwongen migraties waar we momenteel getuige van zijn op een ongekeerde, mondiale schaal. Als multigenerationele systemische en maatschappelijke therapeuten weten we hoe zulke ervaringen generaties lang invloed hebben op families. We kunnen helpen om vroegere en recente traumatische ervaringen en pijn te herkennen, ermee om te gaan en ze te verwerken. Het ontwikkelen van andere en nieuwe verbindingen en het zoeken naar vergevingsgezindheid worden aangemoedigd.

Sociale en culturele discriminatie Onze wereld wordt steeds meer verdeeld en verbrokken door culturele discriminatie, economisch onrecht, racisme, homo- en transfobie, seksisme, politieke onderdrukking, oorlog en natuurrampen. We moeten niet alleen de kwetsbaarheid zien van gezinnen en kinderen die in deze moeilijkheden terecht zijn gekomen, maar ook hun veerkracht en overlevingsmechanismen erkennen en mobiliseren.

Als familietherapeuten voelen we een dringende behoefte aan een manifest dat flexibiliteit waardeert en richting geeft aan de praktijk in de therapiekamer, maar ook daar waar families zich bevinden: op straat, in shelters, kerken en buurthuizen.

Bovendien is ons manifest een oproep tot actie. Het pleit voor sociale rechtvaardigheid via emancipatie en inclusie, en voor de erkenning en handhaving van mensenrechten.

Training Werken met gezinnen en gemeenschappen is niet gemakkelijk. We pleiten voor intensieve professionele training gebaseerd op beproefde theorieën en methoden, samen met gesuperviseerde klinische praktijkervaring. Psychotherapeuten moeten voeling blijven houden met trauma's, conflicten, verlies en mislukkingen, ervaringen van falen maar ook met de coping en veerkracht van families, zowel bij cliëntsystemen als in hun eigen context.

Het Assisi Manifest is een oproep om contact te leggen met onze professionele verenigingen, universiteiten en privé-opleidingsinstituten en ze aan te moedigen in de hiervoor beschreven richting plannen en trainingen te ontwikkelen. Op deze manier hopen we het gevoel van samenhang te versterken en de wetenschappelijke uitwisseling tussen een wereldwijde gemeenschap van gezinsgerichte therapeuten te vergroten.

Conclusie De huidige politieke, economische en religieuze verdeeldheid in onze samenleving – die zichtbaar wordt in de groeiende populistische bewegingen en de verwoestende oorlogen in Oost-Europa, het Midden-Oosten, Afrika en Azië, met als gevolg daarvan stromen vluchtelingen en asielzoekers – doet ons meer dan ooit beseffen dat wij het gezin als basis van de maatschappij moeten gaan zien. Indien het ons lukt gezinsverbanden te herstellen en mensen te activeren en te stimuleren hun eigen kracht te hervinden, dan is dat een belangrijke ingang om de samenleving te helpen herstellen.

Het is in die geest dat we dit manifest aanbieden, dat onderschreven is door de sponsors van de Assisi Conferentie.

November 2023

Maurizio Andolfi, is kinderpsychiater en directeur van de Accademia di Psicoterapia della Famiglia, Italië.

De internationale faculteit:

Mary E. Hotvedt, Verenigde Staten

Michael LaSala, Verenigde Staten

Alejandro Astorga, Chili

Bawany Chinapan, Maleisië

Ivy Daure, Frankrijk

Joel Elizur, Israël

Vanessa Espaillat, Dominicaanse Republiek

Olga Falceto, Brazilië

Mustafa Qossoqsi, Israël

Christine Senediak, Australië

Tazuko Shibusawa, Japan

Greet Splingaer, België

Ovidio C. Waldemar, Brazilië

Greet Splingaer is klinisch orthopedagoog-gezinstherapeut en opleider-supervisor systeemtherapie. Ze werkt als gezinstherapeut in Therapiecentrum Rapunzel te Diest, als coördinator in Rapunzel vzw en is gastopleider in onder andere Euthopia. E-mail: greet.splingaer@rapunzelvzw.be

Bruno Hillewaere is systeemtherapeut, psychotherapeut, opleider en (leer-)supervisor systeemtherapie, werkzaam bij Euthopia in Breda en verbonden aan Rapunzel. E-mail: bruno@euthopia.nl

Literatuur

Accademia di Psicoterapia della Famiglia (APF). (z.d.). *Video collection*. Geraadpleegd 11 april 2024 op www.accademia-psico.it/shop/en/categoria-prodotto/video-collection-en

Andolfi, M. (2017). *Multi-generational family therapy – Tools and resources for the therapist*. Routledge.

Andolfi, M. (2022). *The gift of truth – The inner journey of the therapist*. Accademia Press.

Splingaer, G., & Hillewaere, B. (2019). Leven en werk in het drie generatiehuis – interview met Maurizio Andolfi. *Systeemtherapie*, 31(2), 95-101.